

цього злочину – на строк від *шести до восьми* років та особливо кваліфікований – від *восьми до десяти* років. Все логічно і послідовно. Але при вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 цієї статті, розмір покарання у виді позбавлення волі викликає певні зауваження. Так, за ч. 1 його розмір становить від трьох до п'яти років, а за ч. 3 – вже від шести до восьми років. Вважаємо, що в цій ситуації більш прийнятним є розділення статті на два окремих склади злочинів.

На нашу думку, в диспозиції ч. 1 ст. 1102 КК наявна конституційна невідповідність. Приведемо текст частини повністю: «Фінансування дій, вчинених з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, *встановленого Конституцією України*». На сьогодні Конституція України не визначає порядок фінансування дій, вчинених з метою зміни меж території або державного кордону України. У статтях 73, 85, 132 Основного Закону України йдеться про те, що питання про зміну території України вирішуються виключно всеукраїнським референдумом, призначати який має право Верховна Рада України. На наш погляд, це суто технічна помилка, для виправлення якої необхідно слово «Конституцією» замінити на слово «законодавством».

Підсумовуючи викладене, можна сказати, що існують певні проблеми в конструкції складу злочину – фінансуванні сепаратизму, судова практика застосування якого тільки починає формуватися.

М. А. Рубашенко, асистент кафедри кримінального права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

МЕТА ЯК ОЗНАКА СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ПОСЯГАННЯ НА ТЕРИТОРІАЛЬНУ ЦІЛІСНІСТЬ І НЕДОТОРКАННІСТЬ УКРАЇНИ

Проведено аналіз мети як суб'єктивної ознаки посягання на територіальну цілісність України. Визначено значення цієї ознаки для кваліфікації злочину, передбаченого ст. 110 КК.

Проведен анализ цели как субъективного признака посягательства на территориальную целостность Украины. Определено значение этого признака для квалификации преступления, предусмотренного ст. 110 УК.

The analysis of the target as a subjective feature of encroachment on the territorial integrity of Ukraine was carried out. The author determined the value of this feature for the purpose of qualification of a crime, provided for by Art 110 of the Criminal code of Ukraine.

Мета характеризує ставлення особи до наслідків свого діяння, що не включені до складу злочину як обов'язкова ознака його об'єктивної сторони, а розглядаються як очікуваний особою об'єктивний результат, на досягнення якого особа спрямовує своє діяння. Стосовно ч. 1 ст. 110 КК це означає, що мета характеризує ставлення особи до зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, яка (зміна) виступає очікуваним об'єктивним результатом учинюваних нею дій, передбачених ч. 1 цієї статті. Настання наслідку у вигляді фактичної зміни (відторгнення) території України є ознакою складу, передбаченого ч. 3 ст. 110 КК.

У науці кримінального права відсутня єдність у поглядах на те, скільком формам об'єктивної сторони цього злочину притаманна мета зміни меж території України. Зокрема, учені вважають, що така мета стосується: 1) лише перших двох форм учинення цього злочину, тобто, «дій, учинених з метою...»¹; 2) перших трьох форм учинення злочину, тобто «дій, учинених з метою...» та публічних закликів²; 3) усіх форм учинення злочину (до цієї групи нами віднесені також погляди тих учених, які вказували на зазначену мету і при цьому не підкреслювали, що вона властива не всім формам вчинення злочину)³.

¹ Див.: Лантінов Я. О. Злочини проти основ національної безпеки України : альбом схем [Електронний ресурс] / М. В. Даньшин, Я. О. Лантінов / за заг. ред. Я. О. Лантінова – Х. : Харків юрид., 2012. – С. 11. – Режим доступу : http://www-jurfak.univer.kharkov.ua/kafedry/kaf_kryminal-prav/kk/Razdel_1_KK.pdf. – Заголовок з екрана; Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 7-ме вид., переробл. та допов. – К. : Юрид. думка, 2010. – С. 256.

² Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини : навч. посіб. / В. М. Стратонов, О. С. Сотула / за заг. ред. В. М. Стратонова. – К. : Істина, 2007. – С. 185.

³ Див.: Бантишев О. Ф. Кримінальна відповідальність за злочини проти основ національної безпеки України (проблеми кваліфікації) : монографія / О. Ф. Бантишев, О. В. Шамава. – 3-тє вид., перероб. та доп. – Луганськ : ТОВ «Віртуальна реальність», 2014. – С. 128; Гуторова Н. А. Уголовное право Украины. Особенная часть. Раздел II. Преступления против основ национальной безопасности Украины / Н. А. Гуторова // Весы Фемиды (Журнал в журнале). – 2004. – №. 3–4. – С. 12; Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; 5-е вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2015. – С. 29; Селецький С. І. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. / С. І. Селецький. – К. : Центр учбов. літ-ри, 2008. – С. 16; Уголовное право Украины. Общая и Особенная части: учебник / Е. Н. Алиева, А. П. Бабий, Т. А. Гончар и др. ; отв. ред. проф. Е. Л. Стрельцов. – Х. : Одиссей, 2006. – С. 280; Уголовное право Украины. Особенная часть в вопросах и ответах : конспект лекций / В. Б. Харченко, Б. Ф. Перекрестов. – К. : Атика, 2002. – С. 19.

На нашу думку, зазначена в ч. 1 ст. 110 КК мета характеризує виключно перші дві форми вчинення посягання на територіальну цілісність України. По-перше, на це вказує текст диспозиції ч. 1 ст. 110 КК, в якій перші дві форми вчинення злочину з об'єктивної сторони характеризуються як будь-які дії із зазначеною метою, і тому публічні заклики і розповсюдження матеріалів відокремлені від них словосполученням «а також» не як окремі види дій з тією самою метою (перші дві форми охоплюють всі їх види), а як альтернативні форми вчинення цього злочину (третя і четверта), для яких зазначена мета не є обов'язковою ознакою. По-друге, характер суспільної небезпечності публічних закликів і розповсюдження матеріалів визначається тим, що вони лише створюють можливість (загрозу) заподіяння шкоди у вигляді зміни (відторгнення) території України іншими особами внаслідок впливу на них публічних закликів та закликів, які містяться в розповсюджених матеріалах. Саме тому для суб'єктивної сторони злочину, вчинюваного в цих формах, достатньо прямого умислу на вчинення суспільно небезпечних дій.

Такий підхід знайшов своє втілення і в судовій практиці. Так, вироком суду громадянина засуджено за ч. 1 ст. 110 КК за те, що винний скопіював з одного сайту та розмістив на іншому статтю із закликами. При цьому «зміст цих статей його особисто не цікавив, він бажав лише розповсюджувати статтю за гроші і надав згоду розповсюджувати в такий спосіб публікації будь-якого змісту». Іншим вироком особа була засуджена за замах на розповсюдження матеріалів. При цьому винна особа пояснила, що «в неї не було коштів на утримання сім'ї, через що вона погодилася поширювати агітаційні матеріали»¹.

У третій та четвертій формах учинення розглядуваного злочину (публічні заклики та розповсюдження матеріалів із закликами) «мета зміни меж території...» не є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони, а лише характеризує зміст заклику – спрямованість інформаційного впливу, зумовленого змістом інформації, на осіб, яким інформація повідомляється. Іншими словами, зазначена мета стосується тих дій, до яких закликається публіка.

---

¹ Див.: Вирок Суворовського район. суду м. Херсона у справі №668/13682/14-к від 16 жовт. 2014 р. [Електронний ресурс] / Єдиний держ. реєстр судових рішень. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41772024>. – Заголовок з екрана; Вирок Центрального район. суду міста Миколаєва у справі №490/8181/14-к (провадження № 1-кп/490/454/2014) від 18 лип. 2014 р. [Електронний ресурс] / Єдиний держ. реєстр судових рішень. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39863781>. – Заголовок з екрана.

У науці кримінального права також висловлено думку, згідно з якою вчинення цього злочину в третій та четвертій формах характеризуються так званою «спеціальною метою» – спонукати, схилити широке коло осіб до вчинення дій, спрямованих на зміну меж території або державного кордону України, на порушення порядку, встановленого Конституцією. Так, на думку Є. Д. Скулиша та О. Ю. Звонарьова, якщо немає спеціальної мети, то за ч. 1 ст. 110 КК можна кваліфікувати «дії осіб, які діють з корисливих мотивів, намагаючись таким чином заробити собі на життя, під впливом шантажу, погроз чи дружніх відносин або призвести до кваліфікації як злочину проти основ національної безпеки, показу матеріалів із закликами, цитування в літературі висловлювань, які містять відповідні заклики, що є неприпустимим»¹.

Ми не можемо погодитися із запропонованим підходом і вважаємо, що із вищевикладених висновків про обов'язковість для третьої та четвертої форм учинення цього злочину лише ознак прямого умислу випливає, що мета вчинення злочину не може набувати обов'язкового значення, навіть якщо її назвати спеціальною, оскільки вона не зазначена в ч. 1 ст. 110 КК. Те, що вказані автори називають спеціальною метою, по суті, є теоретичним виділенням мети при характеристиці спрямованості дій, учинюваних із прямим умислом. Тобто в такому контексті мета характеризує спрямованість інформаційного впливу, зумовлену змістом закликів, і не виходить за рамки характеристики змісту умислу.

Вищевикладене не означає, що особа при вчиненні розглядуваного злочину в третій та четвертій формах не може фактично мати за мету зміну меж території України. Така мета може нею ставитись, однак в такому разі вона має особливості в змісті, які полягають в тому, що зазначена зміна меж території України розглядається особою не як уявний результат своїх дій, а як можливий результат дій осіб, на яких вплинуть заклики. Крім того, слід брати до уваги, що в таких випадках йдеться про відсутність ознак співучасті в учиненні розглядуваного злочину в першій та другій формах. Фактична наявність зазначеної мети може набувати юридичного значення лише при призначенні покарання за злочин як один із показників, що характеризують ступінь суспільної небезпечності особи винного.

Отже, мета зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, виступає

---

¹ Скулиш Є. Д. Злочини проти основ національної безпеки України : навч. посіб. / Є. Д. Скулиш, О. Ю. Звонарьов. – К. : Наук.-вид. відділ Нац. акад. СБУ, 2011. – С. 116–117.

обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу розглядуваного злочину, вчинюваного тільки в першій та другій формах. Кваліфікація посягання на територіальну цілісність у цих формах за ч. 1 (або ч. 2) ст. 110 КК визначається постановкою мети (тобто її досягнення не вимагається), а кваліфікація за ч. 3 ст. 110 КК – її реалізацією. Відсутність цієї мети в конкретних діях особи вказує на відсутність у них складу цього злочину, але не виключає можливості кваліфікації дій за іншими статтями КК.

За своїм кримінально-правовим значенням зазначена мета в першій та другій формах учинення розглядуваного злочину суттєво відрізняється від інших складів злочинів, в яких мета є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони злочину, тим, що вона ще й визначає зміст об'єктивної сторони дій та об'єкта злочину. Йдеться про екстраординарність конструкції складу посягання на територіальну цілісність України, вчинюваного в цих формах, яка проявляється в гіперболізації суб'єктивних ознак злочину, зокрема, зазначеної в ст. 110 КК мети. Аналізована кримінально-правова норма фактично втілює в собі так звану «фінальну теорію дії», що набула значного поширення в середині ХХ ст. (Вельцель, Майхофер, Маурах, Майер та ін.). Вихідним положенням прихильників цієї теорії є теза про те, що основне значення в проблемі відповідальності має не стільки саме протиправне діяння, скільки суб'єкт злочину, його наміри, його антисуспільна воля, а сутність і зміст самого діяння визначаються не об'єктивними факторами, в яких у дійсності втілилася воля людини, а однією тільки спрямованістю, «фінальністю» цієї волі, незалежно від того, чи судилося збутися намірам людини¹. Умисність діяння криється в «соціально небажаній фінальності»².

У попередніх публікаціях³ ми вже пропонували законодавчо сформулювати перші дві форми об'єктивної сторони як «дії, безпосередньо спрямовані на ...». Таке вдосконалення змісту ст. 110 КК призведе до зникнення необхідності у визнанні як обов'язкової ознаки мети «зміни меж території...». Нове формулювання усуватиме зазначену екстраординарність складу злочину і сприятиме більш адекватному встановленню

¹ Лясс Н. В. Критика финальной теории действия / Н. В. Лясс // Правоведение. – 1960. – №. 4. – С. 67–79.

² Демидов Ю. А. Современные буржуазные уголовные теории умысла / Ю. А. Демидов // Правоведение. – 1964. – № 3. – С. 72–73.

³ Рубашенко М. А. Кримінальна відповідальність за посягання на територіальну цілісність і недоторканність України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / М. А. Рубашенко ; НДІ вивчення проблем злочинності ім. акад. В. В. Стаписи. – Х., 2015. – С. 9–10.

меж кримінально-правової охорони та відображенню змісту об'єкта та об'єктивної сторони складу, відмежуванню цього злочину від суміжних злочинів, вирішенню питань про диференціацію відповідальності за цей злочин. У разі прийняття наших пропозицій для кваліфікації за першими двома формами об'єктивної сторони достатньо буде встановити усвідомлення фактичної сторони та суспільної небезпечності «дій, безпосередньо спрямованих на...» та бажання учинення таких дій.

Т. А. Павленко, к.ю.н., доцент, старший науковий співробітник сектора дослідження кримінально-правових проблем боротьби зі злочинністю НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

У тезах розглянуто проблему визначення початкового моменту життя людини як об'єкта кримінально-правової охорони. На основі вивчення положень вітчизняного законодавства та доктрини кримінального права зроблено висновок про визначення меж охорони життя людини у кримінальному праві.

В тезисах рассмотрена проблема определения начального момента жизни человека как объекта уголовно-правовой охраны. На основе изучения положений отечественного законодательства и доктрины уголовного права сделан вывод об определении границ охраны жизни человека в уголовном праве.

The theses deal with the problem of determining the initial moment of human life as an object of criminal legal protection. Based on the provisions of the national legislation and criminal legal doctrine, a conclusion on the limits of human life protection in Criminal Law has been made.

Визначення початкового та кінцевого моменту життя людини має вагомим практичне значення. Адже з розвитком та прогресом медичної науки перед юридичною наукою постають все нові й нові проблеми: кількісні характеристики життєздатності змінюються, і законодавство повинно своєчасно реагувати на ці зміни і відображати їх. Слід зазначити, що нашою головною метою є не саме визначення початку та кінця життя людини, а їх юридичне розуміння і закріплення на законодавчому рівні, що дозволить більш чітко окреслити межі життя людини у кримінальному праві.